

Права запослених поводом Дана државности Републике Србије

Према одредбама Закона о државним и другим празницима у Републици Србији („Сл. гласник РС“, број 43/2001, 101/2007 и 92/2011, у даљем тексту: Закон), 15. и 16. фебруара (у недељу и понедељак) празнује се државни празник Републике Србије Сретење – Дан државности Србије, спомен на дан када је на збору у Орашцу 1804. године дигнут Први српски устанак и дан када је у Крагујевцу 1835. године издан и заклетвом потврђен први Устав Књажевства Србије. Пошто један од датума овог државног празника пада у недељу, неће се радити првог наредног радног дана, односно у уторак 17. фебруара.

У наведене дане не раде државни и други органи, предузећа и други облици организовања за обављање делатности или услуга. За одсуство у ове дане, запослени имају право на накнаду зараде, а за рад у те дане, запослени остварују право на зараду и увећање зараде.

Право на накнаду зараде за време празника

Право на одсуство с рада за дане државног празника Дана државности (који падају у недељу и понедељак а продужавају се и у уторак) остварује се у следећим варијантама:

1) запослени који раде у петодневном распореду радног времена (понедељак – петак), у недељу 15. фебруара имају дан недељног одмора, без права на накнаду зараде, а у понедељак и уторак 16. и 17. фебруара одсуствују с посла по основу дана празника (понедељак) односно померања празника (уторак) с правом на накнаду зараде. Односно, ови запослени у суботу 14. и недељу 15. фебруара имају недељни одмор, у понедељак 16. фебруара не раде због државног празника а у уторак 17. фебруара не раде због померања државног празника с недеље на уторак. Право на накнаду зараде ови запослени остварују за понедељак и уторак;

2) запослени који раде у шестодневном распореду радног времена (понедељак – субота), у недељу 15. фебруара имају дан недељног одмор без права на накнаду зараде, у понедељак 16. фебруара одсуствују с посла по основу дана празника с правом на накнаду зараде, а у уторак 17. фебруара одсуствују с посла по основу померања празника с правом на накнаду зараде. Односно, ови запослени раде у суботу 14. фебруара, у недељу 15. фебруара имају недељни одмор, у понедељак 16. фебруара не раде због државног празника и у уторак 17. фебруара не раде због померања државног празника с недеље на уторак. Право на накнаду зараде ови запослени остварују за понедељак и уторак;

У посебном случају, запослени који ради у сменском распореду радног времена, па му је недеља 15. фебруара радни дан а понедељак 16. фебруар дан недељног одмора, у недељу има право да одсуствује с рада уз накнаду зараде по основу празника а у понедељак 16. фебруара одсуствују с посла по основу недељног одмора, без права на накнаду зараде. Такође, запослени који ради у сменском распореду радног времена, па му је недеља 15. фебруар дан недељног одмора, а понедељак 16. фебруар радни дан, у недељу не остварује накнаду зараде јер користи дан недељног одмора, а у понедељак има право да одсуствују с посла по основу празника с правом на накнаду зараде.

Опште правило код остваривања накнаде зараде за време дана празника је: Запослени има право на накнаду зараде само ако празник падне у дане који су по распореду радног времена код послодавца његови радни дани. Ово правило важи како за запослене који стално раде у првој смени, тако и за оне који раде у сменском раду или у турнусима. Односно, запослени који раде у сменама односно турнусима, остварују право на накнаду зараде само за оне дане празника који су према њиховом распореду радног времена њихови радни дани, у које био они радили да није празник. Односно, запосленом припада накнада зараде за дане празника који су “пали” у његове радне дане, а не припада за дане који су, према његовом недељном распореду радног времена, нерадни дани.

За запослене који раде у сменама, па им дан недељног одмора не пада у недељу, већ у неки други дан у току недеље (понедељак или уторак, на пример) треба напоменути да за њих не важи померање дана празника на наредни радни дан. Наиме, према тумачењу Министарства за рад и запошљавање број 011-00-45/2002-04, од 30. 5. 2002, право на померање дана празновања утврђено је само ако празник падне у недељу према званичном календару, а не на дан недељног одмора према другачијем распореду радног времена код послодавца.

Према томе, опште је правило да запослени који због празновања не ради у дане државног празника, има право на накнаду зараде прописане законом за одсуство на дан празника, при чему треба имати у виду да накнада зараде

припада запосленом само за дане празника који су по распореду радног времена његови радни дани и за које би да је радио остварио зараду, док за дане недељног одмора за које не остварује зараду нема право ни на накнаду зараде.

Накнада зараде за време одсуства у дане празника

Према одредби члана 114. став 1. Закона о раду („Сл. гласник РС“, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013 и 75/2014), запослени има право на накнаду зараде у висини просечне зараде у претходних 12 месеца, у складу са општим актом и уговором о раду, за време одсуствовања с рада током празника који је нерадни дан.

У основицу за обрачун накнаде зараде улазе сва примања која у смислу члана 105. став 3. Закона о раду чине зараду, а то су:

– исплаћена зарада по сату за ефективне сате рада у претходних 12 месеци и део зараде по основу радног учинка (стимулација);

– увећана зарада исплаћена у претходних 12 месеци по основу рада на дан празника, ноћног рада, рада у сменама, прековременог рада, "минулог рада" и других увећања прописаних општим актом послодавца;

– друга примања која имају карактер зараде, а која су у претходна три месеца исплаћена (топи оброк, регрес, теренски додатак, додатак за одвојени живот и друга давања запосленима која имају карактер зараде).

Уз евидентирање наведених исплата с карактером зараде, послодавци код обрачуна просечне плате по сату у претходних 12 месеци, морају да паралелно утврде укупно остварене ефективне сате рада, а то су сати по основу редовног рада, прековременог рада, сати рада на дан празника и др.

То је методологија обрачуна накнаде зараде у складу са Законом о раду, а имамо у виду и одредбе других прописа који се примењују у овом домену у јавном сектору:

1) Према члану 32. Закона о платама државних службеника и намештеника („Сл. гласник РС“, бр. 62/2006, 63/2006 – испр., 115/2006 – испр., 101/2007, 99/2010, 108/2013 и 99/2014), државни службеник има право на накнаду плате која се обрачунава и исплаћује у истом износу као да је радио – ако није радио на дан празника који се празнује нерадно.

Према томе, основица за обрачун накнаде плате за време одсуствовања с рада због празника, за државне службенике је плата коју би државни службеник остварио да ради у месецу када нерадно слави празник. Намештеници, као и државни службеници, док одсуствују с рада због празника имају право на накнаду плате која се обрачунава и исплаћује у истом износу као да раде.

2) Према Закону о радним односима у државним органима („Сл. гласник РС“, бр. 48/91, 66/91, 44/98 – др. закон, 49/99 – др. закон, 34/2001 – др. закон, 39/2002, 49/2005 – Одлука УСРС, 79/2005 – др. закон, 81/2005 – испр. др. закона, 83/2005 – испр. др. закона и 23/2013 – Одлука УС) за запослене у органима аутономне покрајине и локалне самоуправе плата се прима и за дане државних празника за које је законом прописано да се не ради.

3) Пошто Законом о платама у државним органима и јавним службама („Сл. гласник РС“, бр. 34/2001, 62/2006 – др. закон, 63/2006 – испр. др. закона, 116/2008 – др. закони, 92/2011, 99/2011 – др. закон, 10/2013, 55/2013 и 99/2014) који уређују плате запослених у јавним службама није другачије одређено када је у питању накнада плате за одсуствовање за време празника у јавним службама, примењују се општи прописи о раду, односно Закон о раду. Према томе запослени у јавним службама имају право на накнаду плате за време празника у висини просечне месечне плате остварене у претходних 12 месеци који претходе месецу у којем се одсуствује за време празника.

Према томе, по методологији из Закона о раду, накнада плате за два дана одсуства на дане празника у фебруару (16. и 17. фебруар), утврђује се на основу просечне зараде запосленог за претходних 12 месеци, дакле за период фебруар 2014. – јануар 2015. године.

У посебном случају, може се догодити да запослени није у претходних 12 месеци имао зараду, било зато што је свих 12 претходних месеци провео на разним врстама одсуства с рада (боловање, породилско) или није уопште радио у тих 12 месеци (што је случај с новозапосленим радницима, који одсуствује с рада у првом месецу рада). У овим случајевима, зарада није остварена у претходних 12 месеци, па се обрачун накнаде зараде у текућем месецу обавља на основицу коју чини уговорена основна зарада, коју би запослени примио да је радио, увећана за минули рад.

Право на увећање зараде за рад на празник

Рад на празник и увећање зараде по том основу имаће запослени који раде у петодневном или шестодневном распореду радног времена а морају да раде у неки од дана државног празника, дакле од 15. до 17. фебруара, због потреба посла. Конкретно, када запослени, коме је распоредом радног времена утврђена радна недеља у трајању од пет радних дана, мора да ради на дан празника, односно на дан који је по распореду радног времена његов радни дан (понедељак 16. фебруар или/и уторак 17. фебруар), тада овај запослени остварује:

- 1) зараду за рад на празник, према мерилима расподеле код послодавца и сопственом радном учинку на тај дан рада,
- 2) увећање зараде за рад на дан празника.

Исто увећања оствариће и запослени коме је распоредом радног времена утврђена радна недеља у трајању од шест радних дана, а који мора да ради на дан празника, односно на дан који је по распореду радног времена његов радни дан (у овом случају за њега би то били такође дани у понедељак 16. фебруара или у уторак 17. фебруара).

Приликом обрачуна примања за празник треба имати у виду да се накнада зараде за одсуство на празник може обрачунати највише за два дана, па се исто тако и увећање зараде за рад на празник може обрачунати највише за два дана. Ово спомињемо због чињенице да су сада „везана“ три дана државног празника (15–17. фебруар) па ако запослени мора да ради сва три дана, због потребе посла, не може за сва три дана да добије увећање зараде за рад на празник, већ највише за два, а за један дан рада на празник следује му слободан дан у наредном периоду.

Можемо дефинисати следећа права запослених по основу рада у дане празника Дана државности:

- 1) ако запослени ради само 15. фебруара (недеља), послодавац му мора обезбедити увећање зараде за рад на празник и за прековремени рад, пошто недеља овом запосленом није радни дан, већ дан недељног одмора;
- 2) ако запослени ради само 16. фебруара (понедељак), послодавац му мора обезбедити увећање зараде за рад на празник;
- 3) ако запослени ради само 17. фебруара (уторак), послодавац му мора обезбедити увећање зараде за рад на празник;
- 4) ако запослени ради, на пример, у три дана празника, од недеље 15. до уторка 17. фебруара, послодавац му мора обезбедити: За рад у недељу слободан дан, за рад у понедељак 16. и уторак 17. фебруара увећану зарада за рад на празник;
- 5) ако запослени ради у недељу 15. и у понедељак 16. фебруара, права су му следећа: за рад у недељу има право на увећање зараде за рад на празник и прековремени рад, а за рад у понедељак му припада увећана зарада за рад на празник;

За један број запослених, који раде у сменама или у турнусу, дан недељног одмора не пада у недељу, већ неки други дан (уторак среда, четвртак итд). У контексту циља Закона о раду, да омогући запосленом један дан одсуства с рада, треба утврдити и право запослених којима су ти дани, према распореду радног времена радни дани, да одсуствује с рада. У случају рада у сменама или у турнусу могући су следећи најчешћи случајеви:

- 1) запослени према распореду радног времена има дане недељног одмора у недељу 15. фебруара и понедељак 16. фебруара, а остали дани у недељи су његови радни дани. Ако овај запослени мора да ради сва три дана празника, за рад у у недељу 15. фебруара има слободан дан а за рад у понедељак и уторак увећање зараде за рад на празник;
- 2) запослени према распореду радног времена има дане недељног одмора у суботу 14. фебруара и недељу 15. фебруара а остали дани у недељи су његови радни дани. Ако овај запослени мора да ради у оба ова дана, за 14. има право на увећање зараде за прековремени рад а за рад у недељу 15. фебруара има право на слободан дан, док за рад у понедељак 16. и уторак 17. фебруара има право на увећање за рад на празник;
- 3) запослени према распореду радног времена има дане недељног одмора у понедељак 16. и уторак 17. фебруара а остали дани у недељи су његови радни дани. Ако овај запослени мора да ради сва три дана празника, за рад у недељу 15. фебруара има право на увећање за рад на празник (јер је то његов редован радни дан), за рад у

понедељак 16. фебруара има право на увећања зараде за рад на празник и за прековремени рад, за рад у уторак 17. фебруара има право на слободан дан (јер је то његов дан недељног одмора). Ако овај запослени ради само у недељу и понедељак, за рад у недељу 15. фебруара има право на увећање за рад на празник, за рад у понедељак 17. фебруара има увећање зараде за рад на празник и за прековремени рад а за уторак 17. фебруара не добија ништа пошто је то дан његовог недељног одмора.

У свим наведеним случајевима код рада у турнусу, право запосленог на накнаду зараде и на увећану зараду треба утврђивати у односу на распоред дана рада и дана недељног одмора, који за запослене могу бити другачији од ових дана код запослених који стално раде у првој смени у режиму понедељак–петак или понедељак–субота.

Запослени, који због распореда радног времена код послодавца ради у сменама, коме рад у смени почиње у 22.00 часова уочи празника и наставља се на празник, као и рад у смени која почиње у 22.00 часа на празник и наставља се после празника, има право поред редовне зараде, и на увећану зараду за рад ноћу између 22.00 и 06.00 часова, по проценту увећања које утврди послодавац својим актом, поред увећања за рад на празник и увећања за рад у сменама.

За обрачун увећања зараде за предстојеће празнике, примењује се члан 108. тачка 1) Закона о раду, према којој запослени има право на увећану зараду у висини утврђеној општим актом и уговором о раду, и то:

- 1) за рад на дан празника који је нерадни дан – најмање 110% од основице;
- 2) за рад ноћу, ако такав рад није вреднован при утврђивању основне зараде – најмање 26% од основице;
- 3) за прековремени рад – најмање 26% од основице.

Наведена увећања зараде су обавезна да се регулишу код послодавца најмање с наведеним процентима, а актима послодавца могу се предвидети и већи проценти увећања. Уз ово треба имати у виду још две законске одредбе у вези обрачуна увећане зараде:

- 1) основицу за обрачун увећане зараде чини основна зарада, утврђена за запосленог у складу са законом, општим актом или уговором о раду;
- 2) ако су се истовремено стекли услови по више увећања зараде, проценат увећане зараде не може бити нижи од збира процената по сваком од основа увећања.